

HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

1. Presentació.

La matèria Història de la Filosofia assumeix el salt qualitatiu en el grau d'abstracció que suposava la matèria de Filosofia de 1r de Batxillerat i li dona projecció històrica tot rastrejant el procés pel qual s'ha gestat i desenvolupat la història de les idees.

Així, l'estudi de l'evolució històrica dels interrogants que la filosofia planteja, desenvolupa en l'alumnat la capacitat crítica i l'allunya dels discursos dogmàtics i fal·laços que es postulen com a veritats ahistòriques, sempre a partir del reconeixement i de l'estudi de les idees de persones diverses en diferents cultures i moments històrics. Entendre les aportacions de les teories de la història de la filosofia a la comprensió dels conflictes actuals enforteix i millora la capacitat de l'alumnat per a conèixer, valorar i respectar la cultura i la història. A més, porta a reconèixer la diversitat d'idees i la pluralitat de plantejaments com a elements fonamentals de la ciutadania democràtica i participativa, i distància de les postures totalitàries que la falta de sentit històric produeix.

Aquesta aproximació històrica als problemes dona una major amplitud i profunditat al treball de les capacitats que promouen en l'alumnat una ciutadania global responsable, compromesa i respectuosa i que li permeten enfrontar els desafiaments del segle XXI. La capacitat de reflexionar de manera crítica tant sobre un mateix com sobre la situació de les altres persones; d'identificar situacions d'injustícia i fer una anàlisi ètica que porte a un compromís de canvi; de combatre les desigualtats a partir de la comprensió de la naturalesa humana; de construir una convivència pacífica basada en els drets humans; de promoure societats justes i democràtiques a partir de la comprensió de les estructures socials i polítiques en són algunes i s'amplien des de la perspectiva històrica perquè permeten comprendre l'origen i evolució dels interrogants i accedir a reflexions i idees que d'una altra manera no estarien al seu abast. Tot això consolida la maduresa personal i social de l'alumnat i contribueix al desplegament de les competències clau.

L'objectiu primordial d'aquesta matèria és recórrer el camí que han fet les preguntes i respostes que han sorgit de les qüestions fonamentals que es planteja l'ésser humà. Preguntes i respostes referides als diferents plantejaments sobre l'univers, la naturalesa o el mateix ésser humà, així com al coneixement i als valors que orienten la nostra acció i que, encara que en essència són les mateixes, han anat variant al llarg de la història del pensament, s'han formulat de manera diferent i s'han presentat d'acord amb les inquietuds i novetats de cada època. Però en aquest recorregut s'imposa una mirada crítica al conjunt de plantejaments que han ignorat moltes contribucions d'autories considerades menors o pertanyents a altres tradicions de pensament.

Complir aquest objectiu és, per tant, imprescindible per a la consecució de la maduresa personal, social i professional de l'alumnat. L'observació de la relació de diàleg que s'estableix entre les diferents idees, i entre diferents aspectes de la cultura comporta també l'observació del procés de formació de la xarxa mental amb la qual pensem, sentim, desitgem i actuem. Per tant, el desenvolupament de la matèria, en comptes de consistir en la mera exposició erudita de coneixements, ha de representar un exercici de descobriment del fet que les idees i els valors que ens han sigut llegats també són els fonaments de la manera de ser i de fer de l'alumnat.

Per a aconseguir aquest objectiu, l'alumnat ha de ser capaç de desenvolupar unes competències específiques que són una ampliació de les que ja s'han treballat en primer de Batxillerat. La primera d'aquestes competències té a veure amb la historicitat del saber filosòfic i amb el treball crític de les fonts. A partir d'aquest treball directe amb els textos de les autores i dels autors de la història de la filosofia es desenvolupen totes les competències del treball filosòfic. L'alumnat ha de ser capaç de seleccionar i tractar la informació des d'una perspectiva crítica per a desenvolupar la reflexió. A més, una vegada analitzades i treballades les idees a través de la lectura crítica dels textos, l'alumnat ha de ser capaç d'explicar amb claredat el

contingut d'aquestes teories i posar-les en relació amb problemes actuals mitjançant arguments construïts correctament. La lectura crítica, la perspectiva històrica i la posada en diàleg de diverses teories i moments històrics, porta al qüestionament de la legitimitat d'allò que se'ns ha transmés com a canònic i a la visibilització de veus, idees i teories silenciades o apartades. Així, s'aprofundirà en els procediments d'indagació filosòfica, en el coneixement de les diferents concepcions de la història del pensament que ens han arribat com a més rellevants i en les relacions d'oposició i complementarietat respecte a la resta d'idees filosòfiques i manifestacions culturals. La novetat és la consideració de la variabilitat històrica que ha conformat les idees i creences que l'alumnat té per a pensar-se a si mateix i al món que l'envolta. La història de la filosofia, per tant, no es pot deslligar de les expressions i fenòmens socials, polítics, científics o religiosos que han generat el context en el qual es desenvolupen les idees predominants en una etapa determinada i que es posen en relació dialògica amb les de les èpoques anteriors i posteriors. Així, en entendre teories i controvèrsies filosòfiques que s'han generat al llarg de la història del pensament occidental, l'alumnat adopta una posició crítica i dialogant davant la complexitat dels problemes i reptes del present.

Els sabers bàsics de la història de la filosofia s'han organitzat en quatre blocs: Antiga, Medieval, Moderna i Contemporània. En cadascun es plantegen els principals temes dels debats i preocupacions filosòfiques de l'època i s'incorporen, en alguns casos, noms de figures que es consideren especialment rellevants en aquests debats. No pretén aquest plantejament tancar la porta a altres veus i reflexions, sinó establir les que són bàsiques i necessàries i que no poden faltar en l'aproximació de l'alumnat a l'estudi de la tradició filosòfica. Els problemes que s'han assenyalat com a essencials en aquests sabers guarden una relació directa amb preocupacions actuals que afecten la vida quotidiana de l'alumnat. Aquest plantejament intenta acostar la mirada de l'alumnat als reptes del present que es projecten cap al futur des de la comprensió de la història i l'arrel dels problemes plantejats. Pretén, també, promoure la comprensió que la reflexió filosòfica no és una cosa del passat ni llunyana als seus interessos, sinó que està molt vinculada a l'actualitat.

Per a cadascuna de les competències específiques, s'han formulat uns criteris d'avaluació que cal entendre com a eines per al diagnòstic i la millora quant al grau d'adquisició. És per això que, en relació amb els sabers bàsics, tenen en compte tant els processos com els productes de l'aprenentatge, i requereixen, per a l'execució adequada, instruments d'avaluació variats i adaptables als diferents contextos i situacions d'aprenentatge en les quals s'ha de concretar el desenvolupament de les competències.

Finalment, a causa de l'actitud i de la manera de conèixer pròpies de la filosofia i de la visió històrica d'aquesta, l'ensenyament i l'aprenentatge s'han de basar més en l'anàlisi directa a través d'una lectura i discussió crítica dels textos filosòfics, que en l'exposició de temes i problemes planificats prèviament, i propiciar la participació activa de l'alumnat en la cerca analítica i l'avaluació crítica de les teories i la construcció rigorosa dels posicionaments personals. D'això depén, a més, el desenvolupament d'una praxi conseqüent amb aquests posicionaments i capaç d'orientar la vida personal, social i professional de l'alumnat. En aquest sentit, la programació de la matèria ha de tindre en compte la naturalesa dialògica, participativa, interdisciplinària, creativa i compromesa amb els problemes de rellevància inherents a la mateixa activitat filosòfica. I tot per a contribuir a l'adquisició de l'autonomia personal de l'alumnat i a la construcció d'una ciutadania crítica i responsable.

2. Competències específiques.

2.1. Competència específica 1.

Identificar les diferents concepcions filosòfiques que s'han formulat al llarg de la història, explicar-ne les idees principals i comparar-les, mitjançant l'aproximació a les fonts i el treball crític.

2.1.1. Descripció de la competència 1.

Les grans preguntes que han caracteritzat sempre la reflexió filosòfica han anat adoptant diverses formes i motivant reflexions de tota mena al llarg de la història. És en aquest desenvolupament històric de la filosofia, on se'n troba el valor primordial. Els matisos i perspectives que, al fil d'aquestes preguntes, han anat configurant diverses explicacions del món i cosmovisions, en moltes ocasions oposades, aproximen l'alumnat a la riquesa de la diversitat i l'experiència humana i el preparen per a una comprensió millor de la complexitat del món. Al contrari que en altres disciplines, no succeeix en la reflexió filosòfica que l'últim argument o teoria anul·le la resta d'aportacions. Més aviat al contrari, la suma de totes les aportacions als problemes essencials de l'existència humana configura un ventall ampli de respostes que allunyen el pensament, gràcies a l'estudi històric, del dogmatisme o el fanatisme de les idees.

La història de la filosofia es nodreix de l'exercici de l'escriptura. Això ha suposat l'aparició de diferents corpus de pensament al llarg de la història. Com a procés estructurat cronològicament, en constant diàleg amb el seu present i el seu passat, sorgeixen diferents concepcions filosòfiques susceptibles de ser analitzades i revisades periòdicament mitjançant l'aproximació a les fonts, aplicant les destreses i aptituds pròpies de la filosofia, com la dissertació i el comentari de text, entre altres, d'una manera crítica, rigorosa i contrastada.

Només en l'anàlisi comparativa que permet el diàleg al llarg de la història s'és capaç d'aprofundir en el desenvolupament del pensament d'autores i autors de la Història de la Filosofia.

Identificar aquests corrents de pensament, diferenciar-los i entendre la seua relació i la forma en què contribueixen a millorar la comprensió del món desenvolupa la capacitat crítica de l'alumnat i potencia la competència clau personal, social i d'aprendre a aprendre. Al mateix temps, ja que a tota aquesta rica diversitat s'accedeix a través dels textos, es promou la competència clau en comunicació lingüística. En definitiva, l'estudi de la història del pensament capacita l'alumnat per a abordar la complexitat de la seua pròpia realitat des de la comprensió dels arrels de la seua manera d'entendre el món.

2.2. Competència específica 2.

Buscar, analitzar i interpretar informació relativa a problemes històrico-filosòfics des d'una actitud reflexiva autònoma, rigorosa i creativa.

2.2.1. Descripció de la competència 2.

La cerca, l'anàlisi i la selecció contrastada de la informació són fonamentals per al desenvolupament tant en l'àmbit del saber, com en el de la vida personal. Aquesta gestió de la informació permet sotmetre a crítica els problemes filosòfics i elaborar judicis personals ben fonamentats respecte al contingut i a la manera en què s'han presentat al llarg de la història de la filosofia.

La història de la filosofia suposa un procés de diàleg al llarg del temps entre diferents teories que han permés diferents plantejaments respecte de posicionaments anteriors. És, per tant, aquest model de diàleg el que ha de servir per a fonamentar una actitud respectuosa cap a les diverses solucions aportades al llarg de la història pels diferents corrents filosòfics. No es tracta tant de realitzar una aproximació històrica a la filosofia, de discutir el fonament de les reflexions que arriben del passat, com d'entendre-les en el seu context temporal per a aprofitar tot allò que pugua facilitar la interpretació del present. La consecució d'una reflexió autònoma i rigorosa, sense menysprear la possibilitat de deslligar-se dels esquemes preestablits, requereix un diàleg respectuós i crític amb els textos que ens arriben de la tradició.

És per això que l'alumnat ha de fer un ús correcte de la informació, contrastar les fonts i qüestionar aquelles que puguen plantejar interpretacions esbiaixades o dogmàtiques del passat.

Així, el treball amb autores i autors de la història de la filosofia permet el diàleg filosòfic amb les altres persones, sempre usant arguments correctes i rigorosos, detectant fal·làcies i evitant dogmatismes i biaixos cognitius, destreses indispensables per a l'exercici d'una ciutadania democràtica. Aquest desenvolupament vincula aquesta competència específica amb la competència clau ciutadana perquè porta a assumir una ciutadania responsable i a participar plenament de la vida social i cívica. A més, la cerca, anàlisi i selecció de la informació, que desenvolupa l'esperit crític de l'alumnat, promou el desenvolupament de la competència clau personal, social i d'aprendre a aprendre tant com el de la competència digital. Finalment, està relacionada amb la competència en consciència i expressió culturals perquè implica un compromís amb la comprensió, el desenvolupament i l'expressió de les idees pròpies, del sentit del lloc que s'ocupa i del paper que s'exerceix en la societat a partir del reconeixement i de l'estudi de les idees de persones diverses en diferents cultures i moments històrics.

2.3. Competència específica 3.

Argumentar de manera rigorosa i constructiva a l'hora d'expressar teories i idees relacionades amb problemes històrico-filosòfics.

2.3.1. Descripció de la competència 3.

El coneixement i l'ús correcte de l'argumentació són requisits fonamentals per a pensar i comunicar-se amb rigor i efectivitat, tant en l'àmbit del coneixement, com en el personal i social. Són també condicions imprescindibles per al desenvolupament de la capacitat de jutjar. És, per tant, necessari, que l'alumnat, tant en el treball amb textos i documents com en el diàleg filosòfic, empre arguments correctes i ben fonamentats; aprecie la rigor argumentativa i detecte i evite les maneres dogmàtiques, fal·lacies i esbiaixades de sostindre o discutir opinions i hipòtesis.

El diàleg ha sigut una de les eines fonamentals del desenvolupament del pensament al llarg de la història, raó per la qual gaudeix d'un merescut reconeixement en la didàctica de la filosofia, com a expressió del caràcter pròpiament dialèctic de la indagació filosòfica, i com a element essencial de l'exercici de la ciutadania democràtica. A més, referit a l'estudi de la història de les idees té una funció doble: d'una banda, promoure l'exercici de les virtuts pròpies del debat filosòfic i, d'altra, fer-ho al voltant de plantejaments i concepcions que estableixen alhora entre si un diàleg.

Es tracta d'impulsar entre l'alumnat el diàleg empàtic, cooperatiu i compromés amb la cerca del coneixement, l'expressió lliure d'idees i el respecte a la pluralitat de tesi i opinions. A més, fomentar el pensament crític i relacional entre idees d'autores i autors d'èpoques molt diferents. La comprensió de la dimensió històrica dels problemes i conceptes de la filosofia i la capacitat d'entendre el diàleg que estableixen al llarg del temps prepara l'alumnat per a una comprensió profunda de la complexitat dels problemes actuals. Aquest diàleg, en una matèria com aquesta amb un caràcter eminentment històric, s'estableix amb textos que ens arriben d'altres èpoques i no directament amb qui va defensar aquestes idees. És especialment rellevant acostar-se a la lectura, interpretació i discussió amb el text amb total rigor tant històrica com filosòfica, i dialogar amb els textos sense perdre de vista el temps i les circumstàncies en què van ser escrits. Així, el diàleg s'estableix en dos direccions: d'una banda, amb les idees i teories que arriben del passat en els textos i, d'altra, amb la resta d'alumnat de l'aula en la dinàmica habitual de treball.

La lògica del diàleg i l'argumentació està relacionada de manera directa amb el desplegament de la competència clau en comunicació lingüística. Com que implica la comprensió de la realitat circumdant i l'estudi de la seua dimensió històrica en posar en relació diferents explicacions i plantejaments sobre els problemes de la filosofia, promou el desenvolupament de la competència en consciència i expressió culturals. Al mateix temps, fomenta la competència personal, social i d'aprendre a aprendre i la competència ciutadana, ja que desenvolupa en l'alumnat la capacitat crítica i l'allunya dels discursos dogmàtics i fal·laços que es postulen com a veritats ahistòriques.

2.4. Competència específica 4.

Identificar en els problemes actuals la presència dels interrogants i reflexions plantejats a través de la història de la filosofia.

2.4.1. Descripció de la competència 4.

La matèria de Filosofia es presenta com un ventall temàtic en el qual apareixen interrogants que l'ésser humà es planteja, sovint de manera inconscient. L'ús d'un mètode genealògic permet arribar fins a l'origen històric de cadascun dels problemes i possibilita un coneixement ben fonamentat dels abordatges possibles o les respostes diferents a aquestes preguntes.

Una investigació filosòfica actual ha de partir de la base que hi ha interrogants actuals que ja s'han plantejat abans. Es tracta de comprendre que, encara que hi ha nous avanços en el coneixement que susciten preguntes que semblen noves, aquestes ja han sigut formulades en els anteriors corrents filosòfics, però des de plantejaments o conceptes que han anat mutant al llarg de la mateixa història de la filosofia.

La Història de la Filosofia se'ns presenta, per tant, com un diàleg constant entre l'actualitat i el passat, possiblement no a conseqüència dels avanços produïts, sinó de la constatació que les inquietuds i les incerteses que han preocupat en les diferents etapes històriques romanen intactes, encara que possiblement sota un altre embolcall.

Aquesta dimensió històrica del desenvolupament dels problemes promou que l'alumnat siga capaç de produir, amb tota la informació necessària, textos que posen en relació alguns dels plantejaments de la llarga tradició filosòfica amb qüestions de l'actualitat i contribueix, alhora, al desenvolupament de la competència clau en consciència i expressió culturals i la competència ciutadana. Aquesta mirada en perspectiva produeix un desplegament de la creativitat, ja que requereix aproximar-se a les investigacions des d'angles inexplorats fins ara i, alhora, allunyar-se de les interpretacions canòniques de les autores i dels autors tractats. Aquesta aproximació, a més, contribueix al desenvolupament de la competència personal, social i d'aprendre a aprendre.

2.5. Competència específica 5.

Analitzar críticament i qüestionar la legitimitat de les idees, valors i concepcions del món que ens arriben des de la història de la filosofia i donar visibilitat a aquelles que no s'han atés.

2.5.1. Descripció de la competència 5.

Mentre que el plantejament de la filosofia de primer de Batxillerat és temàtic, en aquest curs s'aborda d'una manera dinàmica mitjançant un recorregut pels diferents moments històrics. Cal determinar, per tant, quins són els condicionants socioculturals de l'aparició dels corrents filosòfics per a comprendre com s'han transmés fins a l'actualitat.

La història de la filosofia occidental es presenta com una col·lecció de les idees i teories fonamentals sobre problemes i qüestions que han preocupat l'ésser humà en diferents èpoques. Ara bé, la historiografia filosòfica es mostra, de manera intencionada en la majoria de casos, i de manera inconscient en alguns, des d'una perspectiva androcèntrica i etnocèntrica. Per això, l'anàlisi crítica d'aquestes teories, idees i valors es revela com a essencial per a poder desemmascarar-ne l'aparença de neutralitat i, en conseqüència, qüestionar la legitimitat de les teories esmentades. Una mirada no androcèntrica de la història de la filosofia evidencia, per exemple, que el sexisme està en el nucli de moltes teories filosòfiques i que unes altres, encara que no són sexistes, continuen abordant alguns problemes des d'una perspectiva androcèntrica. Aquesta anàlisi posa de manifest la rellevància de temes considerats menors pel cànon filosòfic. En definitiva, aquest enfocament permet una aproximació a la història de la filosofia que és pròpia de l'activitat filosòfica, perquè revela la contribució d'aquesta a la consolidació de prejudicis, estereotips i rols que se'n deriven, tant els relacionats amb el gènere i amb col·lectius minoritaris

i invisibles, com amb el llenguatge, per esmentar-ne alguns. Així, per a repensar el que es presenta des del cànon filosòfic com a idees o teories fonamentals, és necessari incorporar la mirada interseccional que mostra els vincles entre gènere, ètnia i classe social.

Al mateix temps, l'alumnat aprendrà a identificar els biaixos que han impedit que la Història de la Filosofia es convertisca en una disciplina inclusiva i integradora. Biaixos com l'exclusió del cànon de la filosofia de totes les pensadores de la història, l'elisió de la producció de regions geogràfiques no occidentals o la supressió de temàtiques considerades menors dins de tots els continguts sobre els quals la filosofia reflexiona.

Incloure la perspectiva de gènere en l'estudi d'aquesta matèria permet a l'alumnat detectar, denunciar i revertir l'absència femenina i de persones amb identitats de gènere diverses en els materials objecte d'anàlisi i, alhora, ampliar la mirada i qüestionar el coneixement androcèntric que des de la història de la filosofia ha perpetuat les desigualtats i les discriminacions que comporta el sistema patriarcal. Tot això suposa el desenvolupament de la competència clau personal, social i d'aprendre a aprendre, així com de la competència ciutadana. A més, el fet que el treball es produïska a partir de l'estudi i la reflexió de les aportacions diverses que han fet a la història del pensament diferents persones en diferents moments històrics, promou el desenvolupament de la competència en consciència i expressió culturals.

2.6. Competència específica 6.

Identificar i analitzar els principals problemes ètics i polítics plantejats al llarg de la història del pensament occidental i posar-los en relació amb els conflictes ètics i polítics actuals i les diferents maneres d'abordar-los i de reaccionar-hi

2.6.1. Descripció de la competència 6.

La història de la filosofia occidental es presenta com una col·lecció de les idees i teories fonamentals que han preocupat, en diferents èpoques, l'ésser humà. La reflexió i els plantejaments sobre els problemes polítics i ètics són una part essencial. Comprendre el context històric, polític i social pel qual s'han considerat fonamentals, capacita l'alumnat a descobrir si la consideració de fonamental és o no legítima. També per a establir relacions entre la tradició filosòfica i els problemes actuals, i abordar-los des del diàleg i els principis que conformen societats més justes, inclusives i igualitàries, és a dir, des de la cultura de la pau.

Un altre factor essencial d'aquesta competència és l'accés al coneixement a través de la lectura i interpretació dels textos de l'època estudiada. L'aproximació fidel i ajustada al context en el qual les diferents teories es van desenvolupar depén de les fonts i de l'ús que es faça d'aquestes. A més, la lectura atenta i el comentari de textos de la tradició filosòfica aporten a l'alumnat una perspectiva més rica i oberta de l'amplitud, dels processos i de l'evolució del pensament. Aquesta percepció històrica dels problemes dota l'alumnat d'una mirada més respectuosa i flexible i allunyada de dogmatismes.

Aproximar-se als textos de la història de la filosofia des d'una perspectiva històricament contextualitzada facilita que l'alumnat siga capaç, després d'entendre els raonaments i arguments estudiats, de relacionar-los amb els problemes actuals. Tan important és la identificació i detecció dels problemes ètics i polítics, situats en les seues coordenades històrico-culturals, com l'anàlisi rigorosa i crítica d'aquests problemes i dels seus fonaments. És aquesta la via per a iniciar el diàleg entre tot allò que s'aprén des dels plantejaments històrics de la filosofia i els problemes ètics i polítics actuals. No es tracta, doncs, d'una aproximació erudita o d'una mera exegesi textual, sinó de millorar la comprensió del present a partir del coneixement profund i rigorós del passat. Així, l'anàlisi crítica dels problemes o conflictes ètics i polítics i de les diferents postures incloses en la tradició filosòfica es mostra com a palanca de transformació social.

Establir i entendre les relacions o aportacions de les teories de la història de la filosofia a la comprensió dels conflictes actuals, enforteix i millora la capacitat de l'alumnat per a conèixer, valorar i respectar la cultura i la història i promou el desenvolupament de la competència clau en

consciència i expressió culturals. A més, suposa la consolidació de la competència ciutadana perquè porta a reconèixer la diversitat d'idees i la pluralitat de plantejaments com a elements fonamentals de la ciutadania democràtica i participativa. Finalment, potencia el desplegament de la competència personal, social i d'aprendre a aprendre, atès que porta a acceptar i gestionar la incertesa pròpia dels processos de maduració personal i d'ubicació en el món.

3. Sabers bàsics.

3.1. Introducció.

És important destacar que no es tracta de determinar en aquest apartat tot allò que ha de desenvolupar-se en la programació d'aula del professorat de la matèria o el que es considera coneixement desitjable, sinó de delimitar els continguts bàsics essencials per a l'adquisició de les competències proposades per a aquest curs.

Tal com s'assenyalava en la introducció, una programació competencial de la matèria situa l'activitat indagadora de l'alumnat en el centre dels processos d'ensenyament i aprenentatge i, alhora, la proposa com un fi en si mateix d'aquests processos. Aprofundir en el desenvolupament d'aquestes competències, desplegadas ja en la matèria de Filosofia de primer de Batxillerat, contribueix a l'assoliment de l'autonomia intel·lectual i moral i a la maduresa cívica de l'alumnat. Així mateix, es promou la comprensió de la Història de la Filosofia en el context històric i cultural que li serveix de marc, i evita un tractament aïllat i purament academicista.

L'acostament als problemes i les preguntes característiques de la filosofia es fa en 1r de Batxillerat des d'una perspectiva temàtica que ajuda l'alumnat a reflexionar sobre l'existència, la identitat pròpia i la relació amb les altres persones i amb el món. Aquesta aproximació temàtica desenvolupa la capacitat de parlar amb precisió dels problemes i plantejar debats i reflexions centrades en els temes objecte d'estudi. No obstant això, aquest enfocament no es correspon amb la forma en què el pensament filosòfic es desenvolupa al llarg del temps. És per això, que un estudi històric de la filosofia posa l'alumnat en la disposició d'entendre la manera en què el pensament ha evolucionat des de la relació mítica amb el món fins a l'època de les relacions cibernetiques, passant per la conquesta de la majoria d'edat que la Il·lustració va suposar. Cap problema que afecte la humanitat apareix del no-res, sinó que tots ells afonen les arrels en el passat i en l'esdevenir històric, adopten noves formes i suposen nous desafiaments. En conseqüència, l'estudi de la filosofia en la dimensió històrica, en posar en relació diferents explicacions i plantejaments sobre els problemes que han preocupat l'ésser humà, desenvolupa en l'alumnat la capacitat crítica i l'allunya dels discursos dogmàtics i fal·laços que es postulen com a veritats ahistòriques i inamovibles.

Aquesta aproximació històrica a la filosofia requereix, com s'ha assenyalat tant en les competències d'aquesta matèria com en les de Filosofia de primer, una lectura crítica d'allò que ens arriba com a tradició i la visibilització de les aportacions que d'una manera o d'una altra han sigut silenciades o, en el millor dels casos, relegades a un segon pla.

En aquest sentit, donar rellevància i reivindicar el paper de les filòsofes en el desenvolupament del pensament passa per reconèixer el seu valor. Les propostes que han fet al llarg de la història són rellevants en un doble sentit. D'una banda, perquè en totes les èpoques històriques hi ha hagut aportacions substancials de filòsofes al debat intel·lectual i filosòfic del moment; d'una altra, perquè la denúncia i reivindicació explícites de la situació de les dones s'ha convertit també en un contingut essencial del seu pensament. És necessari recollir tots dos sentits del filosofar de les dones en el relat de la història de la filosofia. Si no ho férem, seria únicament una construcció autocomplaent del sistema patriarcal. No es tracta, doncs, d'afegir el nom d'alguna filòsofa a cada moment històric, sinó de recuperar les seues petjades i el seu pensament en la història de la filosofia i posar-los en diàleg amb la resta de la tradició.

Els sabers bàsics de la història de la filosofia s'han organitzat en quatre blocs: Antiga, Medieval, Moderna i Contemporània. En cadascun d'aquests es plantegen els principals temes dels debats i preocupacions filosòfiques de l'època i s'incorporen, en alguns casos, noms de

figures que es consideren especialment rellevants en aquests debats. No pretén aquest plantejament tancar la porta a altres veus i reflexions, sinó establir les que són bàsiques i necessàries i que no poden faltar en l'aproximació de l'alumnat a l'estudi de la tradició filosòfica.

3.2. Bloc 1: Antiga.

- Historicitat dels problemes i concepcions de la filosofia.
- Cosmovisió mítica i explicació filosòfica.
- El problema de la realitat en els presocràtics.
- Filosofia i ciutadania en la II-lustració grega. Els sofistes i Sòcrates. Aspàcia de Milet i el paper de la dona en la cultura i la filosofia grega.
- El debat polític: Les propostes platònica i aristotèlica al voltant del millor ordre social.
- L'antropologia en la filosofia clàssica. Sòcrates i el coneixement de si. La psique en Plató i Aristòtil.
- La discussió ètica. L'intel·lectualisme socraticoplatònic; la teoria de les virtuts en Plató i el concepte d'eudaimonia en Aristòtil.
- De les polis a l'imperi. Filosofia, ciència i cultura en l'hel·lenisme. Estoïcisme i epicureisme.

3.3. Bloc 2: Medieval

- Qüestions fonamentals en la filosofia medieval.
- L'assimilació de la filosofia grega per la teologia medieval. El problema de la relació entre fe i raó.
 - Agustí d'Hipona i Hipàtia d'Alexandria.
- Filosofia i ciència
 - Hildegarda de Bingen i Guillem d'Ockham.
- La filosofia àrab i jueva.

3.4. Bloc 3: Moderna

- El naixement de la modernitat europea. El Renaixement. El protestantisme. La revolució científica.
- La necessitat d'un fonament segur per al coneixement. Principals figures del racionalisme i l'empirisme.
- La qüestió de l'origen i del fonament de la societat i el poder. Del pensament polític medieval a la teoria del contracte social.
- El debat metafísic modern. La filosofia crítica d'Immanuel Kant i el problema de la metafísica com a saber.
- El projecte il·lustrat
 - Potència i límits de la raó.
 - Il·lustració i democràcia.
 - La lluita pels drets. Mary Wollstonecraft i Olympe de Gouges.

3.5. Bloc 4: Contemporània

- Crisi del projecte il·lustrat i crítica contemporània.
- Filosofia de la sospita: decadència i dissolució de la filosofia occidental. Marx i Nietzsche.
- Corrents filosòfics del segle XX.
- El desenvolupament del feminisme: Simone de Beauvoir.
- El desarrelament segons Simone Weil.
- Segle XX i barbàrie. L'anàlisi del totalitarisme de Hannah Arendt.

4. Situacions d'aprenentatge.

En una matèria que pretén recórrer la història del pensament i posar en diàleg el passat amb el present, les situacions d'aprenentatge recomanables generen espais de desenvolupament rigorós dels procediments propis de la filosofia.

La concreció dels sabers es pot dur a terme a través del treball directe amb antologies de textos d'autores i autors de la història de la filosofia que ens donen la clau de l'època en què es produeixen, els problemes que tracten i com representen una perspectiva interessant per a abordar problemes actuals: des de la virtut a la felicitat, des del saber a la realitat, des de la crítica a la transformació. L'estudi dels textos d'autores i autors diversos en diferents èpoques ens pot servir, també, per a pensar d'on venim, qui som, què fem i, sobretot, a on volem anar. A més, permet l'anàlisi i el diàleg necessaris entre el passat i el present, i dona peu a la revisió crítica del pensament. En aquest sentit, convé exercitar no sols la interpretació i els comentaris formals de textos i altres documents i manifestacions històrico-filosòfiques, relacionant-los amb problemes, plantejaments i teories, sinó també la realització d'esquemes, mapes conceptuals, quadres cronològics i altres documents significatius que faciliten la comprensió de la matèria i contribuïsquen a la producció i l'exposició de treballs de recerca, realitzats mitjançant protocols bàsics i tant de manera individual com col·laborativa.

L'intercanvi d'interpretacions sobre els textos treballats en tertúlies crítiques, exercit a través del debat, fomenta les habilitats reflexives de l'alumnat.

Són desitjables totes aquelles situacions que promouen en l'alumnat la capacitat de fer-se preguntes sobre tot allò que envolta l'ésser humà a través del prisma de l'especificitat i radicalitat de la filosofia. També aquelles que exerciten processos com la cerca, la selecció i l'anàlisi d'informació a través del rigor, l'autonomia i la creativitat per a generar els hàbits propis del treball intel·lectual i personal.

És fonamental que estimulen la reflexió, el pensament divergent i l'esperit crític mitjançant la pràctica freqüent del diàleg i el debat. És clau l'organització de debats a l'aula a partir d'experiències o notícies d'actualitat que permeten més d'una postura i que poden relacionar-se fàcilment amb els conflictes i les situacions quotidianes de l'alumnat. Amb el debat, a més, es fomenta la discrepància, el dubte i la legitimitat de les opcions minoritàries. És útil, també, el treball amb dilemes morals.

Al fil dels debats, dilemes i discussions plantejats, és important promoure la reflexió sobre el tipus d'argumentacions que de manera espontània s'utilitzen i orientar respecte a la manera de centrar els arguments en els temes plantejats i evitar distraccions i fal·làcies.

La capacitat de diàleg i el tracte respectuós amb la resta de participants s'exerciten fent ús d'un llenguatge inclusiu i igualitari en totes les situacions que impliquen acords i treball en grup com, per exemple, debats sobre problemes i teories estudiades, contingut de textos presentats en formats convencional i multimodal o durant les rutines de treball.

Garantir l'accés de tot l'alumnat a instal·lacions, materials, activitats i sabers, així com la participació acadèmica i emocionalment satisfactòria en l'experiència escolar són reptes ineludibles del sistema educatiu i de totes les persones involucrades en el funcionament d'aquest. Per això, la detecció i eliminació de barreres de tota mena i l'aplicació dels principis del disseny universal d'aprenentatge al llarg del procés educatiu són requisits imprescindibles.

El benestar emocional és premissa indiscutible per a l'èxit de l'aprenentatge i de la convivència i un factor que el condiona és la capacitat d'expressar emocions i sentiments propis i d'identificar i comprendre els aliens. Diàlegs, debats, produccions textuals orals i escrites, anàlisi de situacions lúdiques i de convivència, i especialment d'aquelles en què l'alumnat no veu satisfetes les seues expectatives, exerciten l'expressió d'emocions, opinions i posicionaments, promouen l'autoregulació emocional i reforcen el respecte i l'empatia.

La resolució dialogada dels conflictes sorgits en la convivència diària amb companyes i companys, professorat i personal no docent, en tots els espais educatius de dins i fora del centre i en les xarxes socials, i l'aplicació de sistemes de mediació faciliten la convivència i promouen la cultura de la pau i la noviolència.

La implicació reflexiva i activa en accions que celebren els drets humans i els valors democràtics facilita la identificació i apreciació d'aquests, igual que les visites a institucions, la comparació de l'assoliment dels drets humans en diferents societats i la investigació i reflexió a propòsit de conceptes clau lligats als principis i sistemes democràtics.

El compromís del sistema educatiu amb la construcció d'una ciutadania global, responsable i conscient del seu potencial transformador implica el reconeixement de la diversitat com a font d'aprenentatge i enriquiment personal. Reconeixement que promouen la convivència inclusiva diària a l'aula i el centre, l'observació de costums, procedències i llengües familiars de companyes i companys de classe, la investigació i comparació de diferents realitats polítiques en el món i les conseqüències d'aquestes en la vida de les persones, i les accions i projectes de centre de caràcter acadèmic, festiu o lúdic que celebren la multiculturalitat.

La lluita contra les injustícies i la promoció d'una convivència democràtica basada en els Drets Humans és un dels elements fonamentals de la competència ciutadana. Al mateix temps, en la competència personal, social i d'aprendre a aprendre s'assenyala la necessitat de contribuir al benestar de les persones, i desenvolupar habilitats per a la cura, d'expressar empatia i d'abordar els conflictes en un context integrador i de suport. D'acord amb tot això, es proposen situacions d'aprenentatge enfocades a la detecció, denúncia i atenció de les situacions d'injustícia, especialment de l'assetjament escolar. També, a propòsit de l'anàlisi de conflictes històrics i actuals i de les migracions de milions de persones provocades per catàstrofes naturals, guerres, fam o pobresa, es convida a la formulació de propostes d'actuacions. La comparació de la situació dels drets en diferents parts del món propicia la identificació de les persones més vulnerables.

Així mateix, en el marc de la lluita contra les injustícies i de l'emergència derivada de les dades estadístiques dramàtiques, es revela com a prioritària la promoció de la igualtat entre dones i homes. S'ha de prestar especial atenció, entre altres, a l'ús del llenguatge i dels espais del centre, a la participació equilibrada de les i els adolescents en totes les activitats, a les aportacions de les dones a la història de la filosofia, a la presència d'estereotips en llibres, cançons, anuncis publicitaris, produccions audiovisuals, missatges dels mitjans de comunicació, al tractament visual del cos de dones i homes en l'art, pintura, escultura, cinema, o al tractament de les dones en l'esport i en els models de bellesa. També, amb l'educació afectivosexual, la diversitat familiar, sexual i de gènere, la violència masclista, entre altres, i promoure la construcció de personalitats autònomes i lliures de prejudicis i estereotips socials.

És necessari posar el focus sobre aquelles situacions i col·lectius invisibilitzats mitjançant l'anàlisi crítica de materials didàctics, missatges publicitaris i informacions dels mitjans de comunicació i xarxes socials, amb metodologies que requereixen la investigació social i condueixen al disseny i realització d'accions de visibilització en el centre i en la localitat.

El desenvolupament d'accions cooperatives a l'aula per a analitzar els conceptes clau de la matèria, obliga a posar en pràctica destreses d'escolta, de confrontació d'idees i arguments, i de presa de decisions consensuades. Tot això pot aplicar-se des de metodologies que permeten un enfocament lúdic.

També són desitjables les activitats extraescolars o complementàries que afavorisquen la presa de consciència del context històric i cultural en el qual es van generar les teories estudiades i la forma en què aquestes condicions han evolucionat.

A més de les situacions d'aprenentatge convé tindre en compte les situacions que faciliten l'avaluació competencial. La mateixa dinàmica de les aules ofereix múltiples escenaris

per a observar l'evolució de l'alumnat i valorar l'adquisició de les competències. Es tracta de situacions com les que es generen en la convivència diària amb companyes i companys del centre, professorat i personal no docent, i també durant l'elaboració de textos complexos en format analògic o digital, en les exposicions orals.

Així mateix, l'elaboració individual i col·lectiva de produccions textuais convencionals o multimodals en què s'utilitzen conceptes clau del currículum i que impliquen els processos de síntesis, reformulació, anàlisi i investigació faciliten la comprovació de l'adquisició d'aquests.

És especialment rellevant el treball que es desenvolupa de manera col·lectiva, bé siga treball en equip, debats, exposicions orals, discussió de propostes o altres situacions i activitats perquè permet que entren en joc molts dels aspectes que es valoren en les diferents competències específiques.

Finalment, l'ús d'instruments d'autoavaluació i coavaluació com a dianes, rúbriques, escales d'observació, portafolis, diaris, etc. presenta molts avantatges, i entre aquests l'oportunitat de reflexionar sobre els sabers i els processos d'aprenentatge.

5. Criteris d'avaluació.

5.1. Competència específica 1.

CE1. Identificar les diferents concepcions filosòfiques que s'han formulat al llarg de la història, explicar-ne les idees principals i comparar-les, mitjançant l'aproximació a les fonts i el treball crític sobre aquestes.

5.1.1. Identificar les diverses aportacions que s'han produït al llarg de la història sobre qüestions filosòfiques.

5.1.2. Explicar diferents teories filosòfiques a través de l'anàlisi de les fonts.

5.1.3. Relacionar les diferents teories filosòfiques estudiades amb el present.

5.2. Competència específica 2.

CE2. Buscar, analitzar i interpretar informació relativa a problemes històrico-filosòfics des d'una actitud i reflexió autònoma, rigorosa i creativa.

5.2.1. Utilitzar criteris de cerca i selecció d'informació fiables, i comparar diferents fonts.

5.2.2. Analitzar de manera crítica la informació trobada per a comprovar-ne la veracitat.

5.2.3. Exposar de manera rigorosa i autònoma el resultat de la cerca, les posicions històriques respecte als problemes filosòfics i les reflexions que es produeixen arran de l'elaboració de la informació.

5.3. Competència específica 3.

CE3. Argumentar de manera rigorosa i constructiva quan s'expressen teories i idees relacionades amb problemes històrico-filosòfics.

5.3.1. Participar en els debats de manera assertiva, escoltant de manera activa i respectant el torn de paraula tant en l'aportació d'arguments com en exposar el seu acord o desacord.

5.3.2. Utilitzar els conceptes i els arguments de manera rigorosa per a exposar les idees i raonaments que s'han donat al llarg de la història per a aclarir els dubtes i malentesos que es plantegen.

5.3.3. Identificar i analitzar críticament els usos dogmàtics i esbiaixats dels arguments de la història de la filosofia.

5.3.4. Utilitzar un llenguatge oral i escrit incliusiu i igualitari en qualsevol situació d'aprenentatge.

5.4. Competència específica 4.

CE4. Identificar en els problemes actuals la presència dels interrogants i de les reflexions plantejats al llarg de la història de la filosofia.

5.4.1. Identificar i explicar els interrogants i reflexions que guarden relació amb els problemes actuals.

5.4.2. Comparar les respostes donades al llarg de la història amb les respostes actuals als mateixos problemes.

5.5. Competència específica 5.

CE5. Analitzar críticament i qüestionar la legitimitat de les idees, valors i concepcions del món dominants en la història de la filosofia i visibilitzar aquelles que no s'han atés.

5.5.1. Analitzar críticament la relació entre idees, valors i concepcions del món de la història de la filosofia.

5.5.2. Identificar, visibilitzar i explicar idees, valors i concepcions de la història de la filosofia que han sigut silenciades, relegades o ocultades.

5.5.3. Comparar i explicar les diferències entre les idees i valors que han sigut silenciats en la història de la filosofia i aquells considerats com canònics.

5.6. Competència específica 6. ✓

CE6. Identificar i analitzar els principals problemes ètics i polítics plantejats al llarg de la història del pensament occidental i posar-los en relació amb els conflictes ètics i polítics actuals i les diferents maneres d'abordar-los i de reaccionar davant d'aquests.

5.6.1. Identificar en els textos de la història de la filosofia els problemes ètics i polítics de l'època.

5.6.2. Analitzar i explicar els problemes plantejats en els textos des d'una perspectiva històricament contextualitzada.

5.6.3. Relacionar els arguments i reflexions sobre els problemes ètics i polítics del passat amb la resolució racional dels problemes actuals.